

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

En arkivudstilling tilrettelagt af
Landsarkivet for Sjælland m.m.

København 1974

Forord

For et par år siden arrangerede landsarkivet en udstilling, som fik titlen: Hvad er et landsarkiv? Det var allerede dengang hensigten, at denne udstilling skulle efterfølges af andre, hvor man forsøgte at give et indtryk af de arkivalier, som normalt findes i et landsarkiv.

Udstillingen "Kirkebøger gennem 350 år" er den første i rækken af disse specielle udstillinger. Når man har valgt at begynde med kirkebogsmaterialet, hænger det sammen med, at kirkebøgerne er den arkivaliegruppe, som oftest benyttes på læsesalen, og som de fleste af landsarkivets henvendte 10.000 årlige besøgende spørger efter. Man kan med en vis forsigtighed anslå det årlige udlån af kirkebøger til læsesalen til ca. 35.000 bind. Alle vil forstå, at dette betyder et enormt slid på de gamle bøger. Landsarkivet har derfor igangsat en fotokopiering af det ældste materiale, og efterhånden som denne proces skrider frem, tages de originale protokoller ud af dagligt udlån. For at begrænse udlånet af originalprotokoller og samtidig lette brugeren benyttelse af de mange tusinde bind har man udarbejdet detaljerede indholdsfortegnelser over de enkelte kirkebøger. Dette og andet registraturmateriale står til rådighed for de besøgende på læsesalen.

Udstillingen er lagt op på den måde, at man benytter de 12 gulvmontrer til i almindelighed at belyse præsternes førelse af kirkebøger gennem henvendte 350 år. Der er lagt vægt på at fremlægge typiske bøger og fra ældre tid også smukke og velbevarede bøger. Før 1812-14 kunne præsterne selv bestemme, hvilke typer protokoller, de ville anvende, og hvordan de ville tilrettelægge kirkebogsførelsen. Efter dette tidspunkt gav centralstyrelsen faste regler for, hvorledes protokollerne skulle indrettes og føres. Det blev nu vanskeligt at benytte kirkebøgerne til andre optegnelser end de lovbestemte. Det blev samtidig bestemt, at kirkebøgerne skulle føres i to eksemplarer. Efter bestemte regler foretager præsteembederne afleveringer af deres bøger til landsarkivet. Hovedbøgerne

afleveres dog først, når de er 100 år gamle. I de 15 vægmontrer har man dels udstillet kirkebøger fra fjerne dele af riget dels forsøgt at vise, at kirkebøgerne ikke alene har interesse for genealoger, men også kan anvendes af forskere med andet studieformål.

Udstillingen er tilrettelagt af undertegnede i samarbejde med arkivar Jørgen H. Andersen. Som sædvanlig har bogbinderiet og det fotografiske atelier medvirket ved den praktiske tilrettelæggelse.

Landsarkivet for Sjælland m. m. i februar 1974

Harald Jørgensen

Gulvmontrernes indhold

Montre 1-2.

I disse montrer er fremlagt prøver på kirkebøger, der er anlagt forud for det tidspunkt hvor det blev almindelig påbudt, at samtlige præster skulle føre kirkebøger. Gennemgående drejer det sig om protokoller i folio-format, og de fleste er ført meget overskueligt.

Montre 1

1. Bremerholms kirkebog 1617-39 (21-1).

Dette er landsarkivets ældst bevarede kirkebog, påbegyndt nogle få dage, førend Chr. IV underskrev fundatsen for den nyoprettede Holmens kirke. I henhold til denne skulle alle skibsfolk, kaptajner, skipper, styr- og bådsmand samt alle, der havde tjeneste enten på Holmen eller på flåden, søge denne kirke som deres rette sognekirke. Kirkens ældste sognepræst Niels Mikkelsen Aalborg anskaffede denne smukke folioprotokol, der har bevaret sit originale bind, til deri at indføre fortegnelser over foretagne kirkelige handlinger. 26. nov. 1617 foretoges den 1. barkedåb. De opslåede sider viser indførsler om dåb 1617-18.

2. Holbæk kirkebog 1634-99 (334-1).

Også denne kirkebog er gammel. Den 1. indførsel stammer fra 2. febr. 1634. Muligvis er den endnu ældre, idet protokollens første blade kan være gået tabt. Protokollen er stærkt medtaget. De opslåede sider viser gamle dåbsindførsler.

3. Uvelse kirkebog 1637-1733 (217-1).

Også denne kirkebog har en anseelig alder, og den dækker henved 100 år af sognets tilværelse. De opslåede sider viser dåbsindførsler fra 1637. I et forord oplyser pastor Severinus Pauli, at han har anlagt bogen fra det år (1637) han blev præst i Uvelse.

4. Sct. Olai dåbsbog 1639-46 (179-1).

Bogen er i kvart, og det bør yderligere bemærkes, at det originale pergamentsbind er bevaret. Med blindtryk bærer bindets forside flg. inskription: Børnebog. 1639. Se også montre 4 nr. 6. Navnet Margrethe var åbenbart populært for småpiger i Helsingør i 1639.

Montre 3-4

I disse monter er fremlagt forskellige prøver på de kirkebøger, som præsterne anlagde, da det ved kongebreve 1645-46 blev påbudt at der skulle anlægges kirkebøger med oplysninger om foretagne dåbshandlinger, trolovelser og vielser samt begravelser. Fra 1736 optoges også meddelelser om foretagne konfirmationer. Nogle præster benyttede desuden bøgerne til at indføre navnene på de personer, der blev taget til alters, stod åbenbart skrifte eller påny indførtes i kirken efter barnefødsel. Der blev ikke givet nærmere regler for, hvorledes bøgerne skulle føres. Dette var overladt den enkelte. Derfor præsenterer det bevarede kirkebogsmateriale sig som overmåde broget, først og fremmest med hensyn til format. Nogle præster indførte de kirkelige handlinger kronologisk, altså mellem hinanden. Andre fandt det praktisk at indrette specielle dåbs, vielses- og begravelsesregistre. Nogle bøger er ført med stor omhu og med læselig skrift, andre stiller store krav til tydning.

Montre 3

1. Jørlunde kirkebog 1645-1730 (201-1).

En folioprotokol der på titelbladet indeholder en afskrift af den kgl. ordre af 20. maj 1645. Opslaget viser det ældste vielsesregister, påbegyndt 20. søndag efter Trinitatis 1645.

2. Sct. Jørgensbjerg kirkebog 1645-92 (272-1).

En lille, meget sirlig ført bog. De kirkelige handlinger er indført i kronologisk orden. Opslaget viser til venstre den kgl. ordre af 20. maj 1645. Ikke desto mindre er den l. indførsel: Begravelsen af 2 børn 3/1 1645. Præsten har åbenbart villet have orden i tingene. Han (Søren Nielsen Hjort) var ivrigt berøgtet for sin hårdhændede behandling af peblingene i Roskilde katedralskole.

3. Slagslunde kirkebog 1673-1792 (212-1).

Også denne bog er i et beskedent format. Den er anlagt 29. juli 1773 af den ny udnævnte præst i Slagslunde Jens Thomsen Bang, der i et forord anråber Herren om hjælp i sin kommende gerning: Han lade det vel lykkes. Amen. Indførslerne i bogen er optaget kronologisk.

4. Værløse kirkebog 1649-94 (176-1).

Bogen er i kvart, og forordet oplyser, at den er indkøbt til kirken med patronens tilladelse. Den opslåede højre side viser begyndelsen af vielsesregisteret, som præsten har givet flg. overskrift: Skal skrives i denne bog ved navn og tid alle de som troloves og vies. Det første brudepar var en ung karl ved navn Hans Clausen og pigen Margrethe Hansdatter.

5. Tirsted kirkebog 1646-1726 (602-1).

Til kirkebogen har præsten valgt et højt smalt format, der ligner en

regnskabsbog. Titelbladet indeholder en afskrift af den kgl. ordre af 20. maj 1645. Indførslerne bringes i kronologisk orden.

6. Horreby kirkebog 1632-92 (646-1).

Kirkebogen, der er i folio, er anlagt 1645 af pastor Marcus Christensen Humble, der har forsynet sin nyanskaffede protokol med et pompøst titelblad, der viser et alterbord med to brændende lys og en opstalt, garneret med pudsige engleskikkelser. Præsten har i bogen indført notater om foretagne kirkelige handlinger tilbage til 1632. Han tiltrådte kaldet i 1629.

7. Roskilde domsogns kirkebog 1645-1729 (270-1).

Højt og smalt format. Opslaget viser indførsler vedr. uægte børns dåb. Dette afsnit indledes således: Uægte børn som haver bekommet dåb og kristendom udi Domkirken til aftensang, som ere første gang i denne bog skrevet.

8. Sct. Olai kirkebog 1660-68 (179-4).

Højt og smalt format. Bogen er fremlagt for at man kan se et af de originale pergamentsbind. Sognepræsten Henricus Henrici (Henrik Henriksen Goiske) har forsynet titelbladet med græske og latinske bibelcitater. Bogen indeholder dåbs- og vielsesregistre.

Montre 4

1. Svaneke kirkebog 1687-1770 (108-1).

I 1686 opdagede den nyudnævnte amtmænd på Bornholm J. D. v. Wetberg, at præsterne ikke førte de befalede kirkebøger. Han lod derfor de fornødne protokoller anskaffe på kirkernes regning og forsynede dem med

en personlig formanig til præsterne om at følge gældende love. Den ældste kirkebog for Svaneke er en sådan "amtmandsbog". Opslaget viser slutningen af amtmandens formaningstale.

2. Åkirkeby kirkebog 1687-1741 (112-1).

Denne kirkebog er ligeledes en "amtmandsbog", som pastor Thue Lassen Lyster fandt, da han tiltrådte sit embede. Opslaget viser på venstre side præstens irritation over at modtage ordre fra en "ulærd laico". På højre side begynder indførslerne i kronologisk orden, men ført med stor sirlighed. Præsten betror også kirkebogens blade, hvad der indkommer i tavlepenge ved hver gudstjeneste, og hvor mange personer der gik til alters.

3. Horbelev kirkebog 1699-1763 (645-3).

Denne kirkebog er navnlig interessant derved, at den på titelbladet bringer en farvelagt tegning af Horbelev kirke, en af de ældste bygningstegninger, der findes i landsarkivet. Tegningen er muligvis udført af sognedegn Henrik Müller (død 1718).

4. Stege kirkebog 1661-91 (550-1).

Bogen er i kvart, og opslaget viser det ældst bevarede dåbsregister for ægtebørn: Ecte-Børns Døbebog. Anno 1661. Faderens navn nævnes og barnets. Man får intet at vide om moderen eller om fadderne.

5. Tågerup kirkebog 1658-1704 (604-1).

Højt og smalt format. Præsten har foretaget indførslerne rent kronologisk. Det er vanskeligt at finde noget i en sådan bog.

6. Sct. Olais dåbsbog 1658-1704 (179-2).

Bogen er først og fremmest fremlagt for at vise den originale indbinding. Se også forgængerens i montre 2 nr. 4.

7. Dråby kirkebog 1646-1719 (193-1).

Pastor Jacob Tagesen har givet sin nyanskaffede folioprotokol et pompøst titelblad med følgende tekst: Draaby Kirke Protokol og Tegnebog, hvorudi efter Vor Allernaadigste Herres og Konges Befaling findes ved Aar og Dags datum antegnede alle fødte og døde i Draaby Sogn saa og alle i Egteskab, Trolovede og Copulerede samt de som for adskillige Enormiteter haver udstanden Kirkens Disciplin fra Nytaarsdag 1646 og til Aarsdagen 1647.

8. Øster-Ulslev og Godsted kirkebog 1645-1740 (626-1).

Højt og smalt format. De opslåede sider af begravelsesregisteret viser, at præsten fattede sig i korthed. Som regel oplyses blot dato for begravelsen og den afdødes navn.

Montre 5-6

Selv om det ikke kan fastslås med fuld sikkerhed, tør man nok regne med, at i hvert fald fra omkring år 1700 førtes der kirkebøger i samtlige sogne. Når der ikke desto mindre er mange eksempler på, at et sogns kirkebøger ikke findes så langt tilbage i tiden, skyldes det de mange præstegårdsbrande. Man kan heller ikke helt udelukke, at vanrøgt har medført tab af det gamle kirkebogsmateriale. Endnu på 1700-tallet anlagde præsterne deres kirkebøger efter eget behag. Der synes dog at kunne konstateres en stigende tilbøjelighed til anvendelse af folioprotokoller. Der er dog stadig stor forskel på den omhu, hvormed bøgerne blev ført, og mange af dem er meget vanskelige at læse.

Montre 5

1. Brøndbyøster kirkebog 1730-41 (162-1).

Dette er den ældst bevarede kirkebog fra dette sogn, og præsten har

anvendt et format, som meget ligner en gammeldags stor salmebog. Indførslerne er kortfattede, men overskuelige. Opslaget viser dåbsregisteret fra 1741. Man får barnets og faderens navn at vide. Fadderne nævnes også, og der gøres udtrykkelig opmærksom på, hvem der bar barnet, og hvem der holdt huen. Om moderen oplyses kün, hvornår hun efter fødslen blev introduceret i kirken. Hendes navn får vi ikke at vide.

2. Vester Marie kirkebog 1727-1813 (100-1).

Folioprotokol. Opslaget viser dåbsregisteret for 1744-46. Det er vanskeligt at tyde teksten.

3. Slotskirkens dåbsprotokol 1747-76 (84-2).

En fornemt udstyret folioprotokol i hellæder og med guldsnit. På bindets forside Frederik V. s kronede monogram i guld. På de første sider er indført en række kongelige dåbshandlinger. På opslagets venstre side omtales henholdsvis kronprins Frederiks VI og hans halvsøster Louise Augustas fødsel og dåb i slotskirken. Begge børn blev holdt over dåben af enkedronning Juliane Marie, og Christian VII var fadder ved begge dåbshandlinger.

4. Tårnby kirkebog 1772-91 (46-7).

Præsten N. R. With oplyser i forordet, at han selv har bekostet den fornemme folioprotokol, der er indbundet i hellæder, og på forsiden i guldtryk bærer følgende titel: Taarnby Kirke-Bog paa Gl. Amager-Land. Anno 1772. Præsten har desuden forsynet titelbladet med et religiøst digt (formodentlig egen produktion).

5. Kettinge kirkebog 1695-1750 (614-1).

Omhyggelig ført folioprotokol. Opslaget viser dåbsindførsler fra 1747-48. Rasmus og Karen synes at være de foretrukne navne i Kettinge på den tid.

Montre 6

1. Lyngby sogns kirkebog 1641-1806.

Den fornemme folioprotokol er sandsynligvis anlagt i 1645, og den har været benyttet af sognets præster i mere end 150 år. Fra en tidligere eksisterende protokol har man overført ministerialia fra perioden 1641-45. På sine steder kan det være vanskeligt at tyde teksten.

2. Lyngby sogns kirkebog 1776-1807 (135-2).

Da sognepræst Bone Falch Rønne i Lyngby havde svært ved at tyde sognets gamle kirkebog (se nr. 1), fik han amtsprovst Eiler Hammonds tilladelse til at omskrive bogen. Hertil benyttedes fortrykt skematisk papir, som kunne købes hos hofbogtrykker N. Christensen i Lille Helligeisstræde nr. 160. Ved omskrivningen sammenholdt man præstens eksemplar med en af degnen ført kontrabog og konstaterede, at der var visse mangler i hovedbogen. Den omskrevne protokol blev forevist biskopMünter, da han 19/6 1811 var på visitats. Den her foreliggende protokol er et af de ældste eksempler på kirkebøger ført på fortrykt skematisk papir.

3. Gentofte kirkebog 1651-1814 (131-1).

Også denne kirkebog hører til landsarkivets klenodier. Den minder meget om den ældste kirkebog fra nabosognet Lyngby. Også den har fulgt de skiftende præster i en meget lang årrække. Opslaget viser vielsesindførslerne i årene 1809-10. På højre side møder man professor Adam Oehlenschläger, der i 1810 blev viet til frk. Christiane Heger i Gentofte kirke.

Montre 7-8

Ved kgl. reskript af 11. dec. 1812 blev det påbudt, at kirkebøgerne for fremtiden skulle føres på skematisk papir og med bestemte rubrikker for de forskellige former for kirkelige handlinger, dåb, vielse og begravelse. Det blev ligeledes pålagt præsterne at angive både fødsels- og dåbsdato samt døds- og begravelsesdato. I tidligere tid havde man som oftest nøjedes med at indføre dåbs- og begravelsesdagen. Den frihed, som præsten hidtil havde haft med hensyn til indretning af kirkebogen, faldt hermed væk, og han måtte for fremtiden følge de givne direktiver. Det brogede kulturhistoriske stof, som de ældre kirkebøger ofte indeholder, var der ikke længere plads til i de normerede kirkebøger. En anden vigtig bestemmelse var, at bøgerne for fremtiden skulle føres i to eksemplarer, en af præsten og en af degnen, og bøgerne måtte aldrig opbevares under samme tag. Skulle en brand tilintetgøre det ene eksemplar, havde man altid det andet. Da landsarkiverne begyndte deres virksomhed i 1890'erne, blev det besluttet, at de enkelte præstembeder straks skulle aflevere kirkebogsmaterialet fra før 1812 samt efter visse regler de nyindrettede kontraministerialbøger. Præstens eget eksemplar skulle forblive ved embedet. Disse regler gælder endnu, men siden 1967 kan præsterne aflevere 100 år gamle hovedministerialbøger til landsarkiverne, som drager omsorg for, at de anbringes adskilt fra de allerede afleverede kontraministerialbøger. Reskriptet af 1812 pålagde også præsten at føre særskilte til- og afgangslister (lister over til- og afflyttere fra sognet) samt de såkaldte jævnførelsesregistre, der skulle lette brugen af kirkebøgerne. Disse lister forsvandt dog i løbet af et par menneskealdre.

Montre 7

1. Vester Ulslev kirkebog 1832-57 (623-4).

De nye kirkebøger var som regel i tværfolio og med fortrykt skema. Opslaget viser indførte vielser 1834-35.

2. Nykøbing Falsters kirkebog 1814-39 (649-7).

Tværfolio. Opslaget viser fødte kvinder 1816. Det var nu almindeligt at føre adskilte dåbsregistre for mænd og kvinder.

3. Vor Frue kirkes dåbsregister 1822-32 (13-23).

Den fremlagte protokol viser, at man ikke holdt sig påbudet om fortrykte skemaer helt efterrettelig. Til kontraminiestrialbogen benyttede man i mange tilfælde en protokol med hvide blade, som man selv stregede ind. Opslaget viser fødte mænd i 1827.

4. Herredskirke og Løjtøfte kirkebog 1817-45 (571-1).

Protokollen, der ligeledes er indstreget med hånden, viser, hvorledes et afgangregister var indrettet. Det indeholder flg. rubrikker: navn, håndtering, hvorhen rejst og hvornår. Endvidere findes en anmærkningsrubrik til diverse meddelelser. I nærværende tilfælde har præsten indført, hvor længe den pågældende har opholdt sig i sognet.

Montre 8

1. Øster Ulslev kirkebog 1846-69 (626-4).

Man er nu begyndt at anvende en normal folioprotokol. I de mindre folkerige sogne føres samtlige ministerialia i samme protokol. I de store sogne føres specielle protokoller over dåb, vielser og begravelser.

Opslaget viser fødte kvinder i sognet 1850-51. På titelbladet findes en egenhændig notits af biskop D. G. Monrad, der i 1851 visiterede sognet og gjorde visse kritiske bemærkninger om kirkebogsførelsen.

2. Vor Frelzers kirke i København. Vielsesregister 1849-67 (47-56).
Follioprotokol. Opslaget viser viede i 1855.
3. Brarup kirkebog 1890-92 (628-7).
Follioprotokol. Opslaget viser fødte mænd i 1890.
4. Rø sogns kirkebog 1822-63 (98-3).
Tværfolio. Protokollen viser eksempel på de såkaldte tilgangslistor (ankomne til sognet). Fortegnelsen har flg. rubrikker: navn, alder, håndtering og hvorfra kommet.
5. Hjembæk kirkebog 1813-44 (333-3).
Tværfolio. Eksempel på et jævnførelsesregister. Dette er alfabetisk ordnet, og gør det muligt for præsten hurtigt at finde frem til, hvor i kirkebogen en bestemt person er opført som døbt, konfirmeret, viet og død. Der er endvidere henvisning til eventuel indførsel i tilgangs- og afgangslisten.

Montre 9-lo

Ved en bekendtgørelse af 31. okt. 1891 fra kulturministeriet ændredes det skema, som hidtil havde været anvendt ved kirkebogsførelsen, og det blev nødvendigt for samtlige sogne at anskaffe sig nye kirkebøger. Stort set er det dette skema, som stadig anvendes. I montre 9-lo er fremlagt prøver på moderne kirkebøger. Det er stadig således, at kirkebøgerne, bortset fra det nordslesvigske område, er at betragte som civilstandsregistre. Samtlige nyfødte børn skal, uanset om forældrene ønsker dem døbt eller

ikke, optages i kirkebogen. Kirkebøgerne føres også fortsat i 2 eksemplarer.

Montre 9

1. Vigersted kirkebog 1892-1903 (413-9).
Den fremlagte protokol er et eksempel på det nye skema, som indførtes i 1891. Samtlige ministerialia findes i een protokol. Opslaget viser fødte kvinder i år 1900.
2. Slagelse St. Mikkel's vielsesprotokol 1899-1916 (427-28).
Sognet var så folkerigt, at det var mest praktisk at anlægge protokoller for de forskellige arter af ministerialia. Opslaget viser foretagne vielser i 1931.
3. Sundby sogns begravelsesregister 1892-95 (44-45).
Opslaget viser døde mænd i året 1895.

Montre 10

1. Solbjerg kirkes begravelsesregister 1938-43 (71-26).
Opslaget viser døde kvinder i året 1941.
2. Vigersted kirkebog 1954-62 (413-14).
Eksempel på helt moderne kirkebog. Opslaget viser fødte mænd i 1958-59.
3. Herfølge kirkebog 1930-38 (477-20).
Opslaget viser ægteviede i året 1931.

Montre 11-12

Hovedparten af landsarkivets kirkebogsmateriale stammer fra Folkekirkens sogne. Landsarkivet modtager imidlertid også de anerkendte trossamfunds kirkebøger efter samme regler, som gælder for Folkekirken. Landsarkivet opbevarer endvidere en del gamle kirkebøger fra fremmede trossamfund, som først fik mulighed for fri religionsudøvelse ved grundloven af 5. juni 1849. Med hensyn til de jødiske menigheder var der allerede ved frd. af 29. marts 1814 truffet nye bestemmelser, der bl. a. også fastlagde reglerne for deres religionsudøvelse.

Montre 11

1. Den fransk-reformerte menigheds kirkebog 1685-1728 (722-1). Kirkebogen er ført på fransk. På opslagets højre side er 15/12 1702 indført dåb af en søn af den franskfødte oberstløjtnant Henry de Gideon, der gjorde tjeneste i garden.
2. Trykt anordning af 29. marts 1814 som bestemmer, hvad "Bekiendere af den mosaiske Religion have at iagttage".
3. "Kirkebog" for det mosaiske trossamfund i København 1814-27 (710-4). Bogen er autoriseret af Københavns magistrat, og opslaget viser ægteviede i årene 1824-25.
4. Afskrift af den ældste romersk-katolske kirkebog 1647-1805 (660-1). Protokollen er ført på latin, og opslaget viser dåbsindførsler 1660-61.
5. Kirkebog for den tysk-reformerte menighed i København 1686-1794 (723-1). Opslaget viser dåbsregister 1764-65. Protokollen er ført på tysk.

Montre 12

1. Kirkebog for den romersk-katolske menighed i Maribo (Sct. Birgittæ kirke) 1897-1911 (679-1).

Opslaget viser foretagne vielser i 1911. Så godt som alle brudefolkene stammer fra Østeuropa og er beskæftiget som landarbejdere (sukkerroerne).

2. Kirkebog for den romersk-katolske menighed i Nakskov (Sct. Franciscus-kirken) 1919-45 (678-1).

Opslaget viser foretagne vielser i 1922. De udenlandske landarbejdere dominerer stadig billedet, men der er også eksempler på, at indfødte danske har ladet sig vie i den katolske kirke.

3. Liste over Metodistmenighedens medlemmer i København 1846-92. (690-1).

Efter listen over menighedens medlemmer følger dåbs-, vielses- og begravelsesregistre. Opslaget viser foretagne vielser 1863-80.

Vægmontrernes indhold

Vægmontre nr. 1-2

Grønlandske kirkebøger

I landsarkivets samling af kirkebøger indgår også et mindre antal kirkebøger fra menighederne på Grønland. De fleste er ført på dansk, enkelte på grønlandsk.

Montre 1

1. Egedesminde kirkebog 1773-1804 (738-1). På den opslåede højre side findes dåbsindførsler for voksne. Først nævnes deres grønlandske navn, derefter det navn de fik i dåben. Pajuk kom til at hedde Felix, og Igasut blev døbt Elisabeth.
2. Godhavn kirkebog 1782-1802 (741-1). De opslåede blade indeholder vielser. Under nr. 14 læses: Samme Dag blev Grønlænderen Andreas Egede og hans som udøbt tiltagne Hustru Salak, nu Salome efter deres Begiæring viede her ved Godhavn.
3. Godhavn kirkebog 1834-57 (741-2). De opslåede blade indeholder vielsesregister. På højre side ses følgende indførsel: Med inspektorets tilladelse har den danske tømmermand Ole Christian Møller indgået ægteskab med "Blandingens" Salome Sara Medner.

Montre 2

1. Kirkebog for Sukkertoppen 1860-70 (750-1). De opslåede sider viser dåbsindførsler ført på grønlandsk.
2. Kirkebog fra Julianehåb 1908-17 (145-3). De opslåede sider indeholder fortegnelse over døde og begravede mænd. Ikke sjældent forekommer betegnelsen: Liget ej fundet.

Vægmontre nr. 3-4

Vestindiske kirkebøger

I landsarkivets samling af kirkebøger indgår også et mindre antal kirkebøger fra de tidligere dansk vestindiske øer. Det var i 1671, at danske kolonister begyndte at bosætte sig på St. Thomas og St. Jan, og i 1733 købtes St. Croix af Frankrig. De 3 vestindiske øer hørte til Danmark indtil 1917, da de blev solgt til USA.

Der eksisterede fra gammel tid to evangeliske menigheder på øerne, henholdsvis St. Croix og St. Thomas med St. Jan. Desuden virkede forskellige missionærer blandt den indførte negerbefolkning.

Montre 3

1. Kirkebog fra St. Croix 1740-53 (755-1). Protokollen der er den ældst bevarede, er stærkt angrebet af syre i papir og blæk. De opslåede sider viser dåbsindførsler.

2. Kirkebog for de "kulørte paa St. Croix" 1788-1804 (755-5).

De opslåede sider viser foretagne dåbshandlinger. I en særlig rubrik oplyses, hvem de døbte slaver tilhører. Bemærk nr. 75: samme dato (31. jan. 1790) blev hedningen Eva døbt og kaldet Anna.

Montre 4

1. Kirkebog fra St. Thomas 1681-1785 (759-1).

En velbevaret protokol i stort folio. På den opslåede venstre side ses en fortegnelse over døbte negerbørn. Læg mærke til, at børnene fortrinsvis får bibelske navne: Benjamin, Rebecca, Sara, Isak og Simon Petrus.

2. Kirkebog for St. Thomas og St. Jan 1904-09 (759-14).

De opslåede sider viser konfirmationen Palmesøndag d. 8. april 1906 på St. Thomas og konfirmationen 14 dage senere (22. april 1906) i det lutherske kirkelokale i Cruzbay på St. Jan.

Danske i det fremmede

1. Galatheas jordomsejling 1845-47.

I årene 1845-47 blev korvetten Galathea sendt ud på en jordomsejling. Blandt mandskabet var også en sømandspræst, der medførte en autoriseret kirkebog. I denne er indført enkelte dåbstilførsler, bl. a. døbte præsten under skibets ophold i Frederiksnagor pigetvillinger, døtre af sekretær Fred. Emil Elberling. Den ene af de små piger fik mellempnavnet: Galathea. Iøvrigt indeholder protokollen fortegninger over de mandkabsmedlemmer, som gik til alters. Endelig foretoges adskillige begravelser. Når skibet var i rum sø, sænkedes liget i havet. Se de opslåede sider.

2. Sømandskirken i Hamborg

Dansk kirke i udlandet driver en række sømandskirker i forskellige havnebyer rundt omkring i verden. I montren er fremlagt kontraministerialbogen fra sømandskirken i Hamborg 1913-62 (731-1). De opslåede sider viser, at det ikke blot er søfolk, der benytter kirken. Også bosiddende danske i Hamborg søger den danske præst i Hamborg.

Vægrnontre nr. 6-7

Med tropperne udenlands

Ved flere lejligheder har danske troppeafdelinger været stationeret i udlandet eller fjernt fra deres normale garnisonssted. Til sådanne trøppeafdelinger var i mange tilfælde også udkommanderet specielle feltpræster, som havde pligt til at yde mandskabet kirkelig betjening. Disse feltpræster har medbragt autoriserede kirkebøger. Adskillige af disse opbevares i landsarkivet.

Montre 6

På grænsevagt i Holsten.

I denne montre findes følgende ministerialbøger:

1. Fra 1758-62 var pastor Tønne Bloch præst ved de tropper, der var garnisoneret i Holsten. Kirkebog 1758-62 (765-1). På de opslåede sider redegøres der for afholdte gudstjenester, altergang samt foretagne kirkelige handlinger i en række kirker i Ditmarsken i 1759.
2. Kirkebog for det sjællandske jægerkorps 1806-07 (769-1). De opslåede sider fortæller om foretagne begravelser af afdøde soldater, bl. a. på kirkegårdene i Heide, Wilster og Itzehos.
3. Kirkebog for 3. jyske infanteriregiment 1806 (771-1). De opslåede sider gengiver navnene på de militærpersoner, som er blevet taget til alters i Bordesholm og Westensee-kirker.
4. Kirkebog for Kronprinsens regiment 1805-07 (766-1). De opslåede sider indeholder en oversigt over begravede soldater i 1807. Nederst på venstre side er indført jæger Børge Olsen Tved, der skød sig selv 9/4 1807. Herefter har præsten tilføjet: Efter Lovens Bydende begravet i

al Stilhed og uden Jordpaakastelse samme Dag paa Landsbyen
Elmschenshagens Kirkegaard.

Montre 7

På vagt udenfor rigets grænser

1. Fra 1807-14 var Danmark allieret med kejser Napoleon, og som led i de militære aftaler bemandedes en række franske krigsskibe, der lå på Antwerpens rhed med dansk mandskab. Pastor Even Andersen fulgte med tropperne og opholdt sig i Antwerpen 1811-13. Hans kirkebog (788-1) tyder ikke på, at hans embedsforretninger har været tyngende. Den indeholder kun indførsler om konfirmation og altergang. På den opslåede side ser man nævnene på de matroser, hvoraf mange var norskfødte, som blev konfirmeret ombord på krigsskibet Pultusk 1. juledag i 1811.

Den danske brigade i Tyskland 1947ff.

2. Efter aftale med de allierede deltog danske militærenheder i årene efter 1947 i besættelsen af Tyskland, og til den danske brigade var knyttet en feltprest. På de opslåede sider ses foretagne dåbshandlinger i henholdsvis Jever, Aurich og Oldenburg.

Vægmontre nr. 8-9

De grundlæggende bestemmelser om førelse af kirkebøger.

Det var den nidkære sjællandske biskop Jesper Brochmand, som udstedte det første almindelige påbud om, at præsterne skulle føre bog over udførte kirkelige handlinger. Det skete i 1641, og pålægget gjaldt i første omgang præsterne i Sjællands stift. Biskoppen har nok gjort den erfaring, at det kneb at få skabt respekt for det biskoppelige påbud, og han har derfor søgt støtte fra statsmagten. 20. maj 1645 udgik der et kgl. missive til biskop Brochmand, hvori det pålagdes præsterne i Sjællands stift at føre kirkebøger, og 17. maj 1646 fik landets øvrige biskopper samme ordre. Der blev ikke givet nærmere bestemmelse om, hvorledes kirkebøgerne skulle indrettes. Det overlodes i vid udstrækning til præsternes egen afgørelse.

Omkring 1809-12 overvejedes visse reformer af kirkebogsførelsen. Man ønskede mere udførlige oplysninger i kirkebøgerne, og man fandt det praktisk at gå over til ensartede protokoller i skemaform. Endvidere ønskede man, at protokollerne i fremtiden skulle føres i 2 eksemplarer. Som amtsprovst Eiler Hammond foreslog i en betænkning fra 1809: "Begge Kirkebøger bør aldrig være nogen Nat over i eet Huus". Altfor mange kirkebøger var gået tabt i fortiden på grund af ildebrand. I 1812 afsluttede kancelliet sine overvejelser og i henhold til kgl. ordre udgik et almindeligt cirkulære af 11. dec. 1812 om den fremtidige indretning af kirkebøger.

27. aug. 1889 foretog Genealogisk Institut en henvendelse til kulturministeriet, hvori man bad om, at der måtte indføres et nyt skema for kirkebøgerne med mere udførlige oplysninger, og at det måtte pålægges præsterne at vise større omhu ved kirkebogsførelsen og ved udstedelse af attester. Skrivelsen gav anledning til, at sagen blev taget op med biskop-

perne, og 31. okt. 1891 udgik en ny bekendtgørelse om "Ministerialbøgernes Førelse efter nye Skemaer". De nye kirkebøger skulle tages i brug fra 1. jan. 1892. I det væsentlige er bestemmelserne fra 1891 opretholdt indtil idag.

Montre 8

1. Missivet til biskop Brochmand af 20. maj 1645, her gengivet fra Kancelliets kopibog, idet bispens arkiv gik til grunde ved Københavns brand 1728.
2. Samme ordre til Fyens biskop af 17. maj 1646.
3. Amtsprøbst Eiler Hammonds anmærkninger til det af ham udfærdigede forslag til nye regler for kirkebogsførelsen. Udarbejdet i henhold til biskop Münters skriv. af 14/11 1809. D. K. I. dept. Registrant nr. 488/1812.
4. Frederik VI. s resolution på 1. departements forestilling ang. en hensigtsmæssigere indretning af ministerial-kirkebøgerne, (første og sidste side). Danske Kancelli, Rigsarkivet.
5. Kgl. reskript af 11. dec. 1812 til biskoppen over Sjællands stift. Sjællands bispearkiv. Indkomne Kollegialbreve, 1812. Reskriptet er egenhændigt underskrevet af Frederik VI.

Montre 9

1. Skriv. fra Genealogisk Institut til ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet, dat. 27. aug. 1889. Forsiden indeholder instituttets

ønsker om udvidede oplysninger i kirkebøgerne. Kultusministeriets arkiv. Kontoret for kirkevæsenet. Akter vedr. reglerne om førelsen af kirkebøger 1849-92.

2. Biskop Steins erklæring af 30. maj 1890. Om kirkebogsførelsen skriver den nyudnævnte Odensebiskop: "Det er højst fornødent at give Præsterne en alvorlig Paamindelse om, at ofre mere Tid og Flid paa denne vigtige Side af deres Embede; thi Unøiagtighed i Angivelserne, Ulæselighed m. H. t. Haandskrift, og Radikalisme i Retskrivning gjøre mange Kirkebøger til en Parodi af det, som de burde være". Skrivelsen findes i den nr. 1 angivne arkivpakke.
3. Fotokopi af den instruks, som i. h. t. bekendtgørelsen af 31. okt. 1891 skal findes indbundet i hver kirkebog. Instruksens findes også i de moderne kirkebøger.

Vægmontre nr. 10

Krigens ofre.

Rundt omkring på forskellige kirkegårde kan man finde mindesmærker om de faldne i krigen, også de forskellige kirkebøger indeholder i dødsregistrene oplysninger om de faldne, i mange tilfælde oplysninger som ikke findes på mindestenene. Ikke altid har det været muligt at identificere de dræbte, selv om man naturligvis har bestræbt sig for at gøre det mest mulige. I dødslisten over de faldne på Dybbøl optegner garnisonspræsten således den svenskfødte løjtnant C. L. Roos, men han tilføjer forsigtigt i anmærkningsrubrikken: Indbragt død fra Dybbøl, maaske neppe aldeles sikkert gjenkendt.

Til belysning af krigens ofre er i montren fremlagt:

1. Slaget på Rheden 2. april 1801 (21-54). Kirkebog for Holmens kirke.

Begravede på skibskirkegården 1795-1805.

Som nr. 117 der er begravet på Skibskirkegården anføres månedsløjtnant H. H. Wædele. De følgende numre 118-197 er ikke udfyldt, men præsten har gjort følgende bemærkning i kirkebogen: Ovenstaaende ledige Numre er begravne d. 5te, som alle vare iblandt dem, der bleve skudt d. 2. April.

2. Københavns bombardement 1807 (21-55). Kirkebog for Holmens kirke.

Begravede på skibskirkegården 1806-10.

De københavnske kirkebøger indeholder oplysninger om de dræbte ved det engelske bombardement af hovedstaden i aug. 1807. Både gamle og unge omkom i stort tal. På den opslåede side fra begravelsesregisteret for Holmens skibskirkegård finder man adskillige småbørn, om hvem det meddeles, at de enten "blev ihjelslagen" af en Bombe" eller døde af "Skræk".

3. Slaget på Dybbøl banke 18. april 1864 (779-3). Kirkebog for Feltpræstembedet i Rendsborg 1852-64.

I 1864 residerede en dansk feltpræst i Rendsborg, og da krigen brød ud, fulgte han tropperne på tilbageetoget over Dannevirke, Flensborg og til Sønderborg. Hans kirkebog indeholder fortegnelse over de faldne ved stormen på Dybbøl 18. april 1864. Om de fleste kan han oplyse, hvordan de blev såret.

Vægmontre nr. 11

Epidemiens hærgen

Mange kirkebøger fortæller også meget direkte om epidemiens hærgen. I ældre tid var det som oftest pest, senere kolera og fra vor egen tid fx. den "spanske syge" i 1918-19.

Koleraepidemien i København i sommeren 1853 (19-72).

Garnison. Døde mandkøn 1850-61.

12. juni 1853 konstateredes det første tilfælde af det frygtede kolera i København, og i juli og august rasede en epidemi, der medførte 4.737 dødsfald. København havde på det tidspunkt ca. 130.000 indbyggere. Epidemien hærgede først og fremmest befolkningen i de fattigere kvarterer, hvor de sanitære forhold var miserable. Også fattigvæsenets store anstalter, fx Almindelig Hospital i Bredgade havde mange døde på grund af den stærke sammenstuvning af indlagte lemmer. Kirkebøgerne fra den tid indeholder side op og side ned fortegnelser over personer, der bukkede under for koleraen. Som eksempler er fremlagt Garnisons kirkebog (der indeholder de døde fra Almindelig hospital) og Trinitatis kirkebog.

Den "spanske syge" i København 1918-19. (28-9).

Anna sogn. Døde 1912-26.

Influenza har været kendt i århundreder, og som regel opstår epidemierne i Asien og breder sig herfra til Europa. Karakteristisk for sygdommen er, at den opstår pludseligt og rammer mange. I slutningen af 1800-tallet havde København flere influenzaepidemier, og i efteråret 1918 blev hovedstaden påny ramt af en alvorlig influenzaepidemi, der smittede ca. 100.000 personer. I mange tilfælde fik de angrebne lungebetændelse og stod ikke sygdommen igennem. Det er ikke alle københavnske præster, der noterer døds-

årsagen i deres kirkebøger, men præsten i Anna sogn har gjort det, og man møder her side op og side ned influenza med efterfølgende lungebetændelse som dødsårsag.

Vægmontre nr. 12

Præsten giver sine sognebørn karakterer

Adskillige præster nøjedes ikke med at indføre foretagne kirkelige handlinger i deres kirkebøger og notere de i loven foreskrevne konkrete oplysninger i forbindelse hermed. Nogle sognepræster benyttede lejligheden til at give deres sognebørn karakterer eller at fortælle både det ene eller det andet om de personer, som de på embeds vegne kom i berøring med. Mange kirkebøger indeholder i ældre tid sådanne supplerende oplysninger, som kan have stor interesse for personalhistorikere. Med indførelse af de skematisk indrettede kirkebøger forsvinder disse oplysninger.

De fleste supplerende oplysninger gives i dødsregistrene. Flere præster karakteriserer den afdøde, og det er ikke altid lige venlige oplysninger, der gives. Også dåbsindførsler i forbindelse med fødsel uden for ægteskab kan give anledning til skarpe bemærkninger. Endelig kan det nævnes, at flere præster benytter konfirmationslisterne til at karakterisere de enkelte konfirmanders viden og optræden.

1. Sørbymagle kirkebog 1646-91 (462-1).

I 1645 var Mads Prom blevet kaldet til præst i Sørbymagle og Kirkerup sogne, og han begyndte straks at føre kirkebog. Han nøjedes ikke blot med at notere navnene på de personer, han begravede. Han indhentede

oplysninger om deres liv og familieforhold og skrev hele små biografier om dem. Opslaget viser bl. a. en levnedsskildring af den 88 år gamle Niels Olufsen, der havde deltaget i Kalmarkrigen. Trykt i Ole Højrup: Levnedsløb i Sørbymagle og Kirkerup kirkebøger 1646-1731, 1963 s. 46.

2. Kirkerup kirkebog 1717-52 (453-1).

I 1717 blev Hans Hansen kaldet til præst i Sørbymagle og Kirkerup sogne, og han genoplivede den gamle tradition på stedet med at udarbejde biografier over de afdøde. Om den 73-årige skovfoged Anders Knudsen (se opslaget) fortælles, at han elskede brændevin noget mere end tilbørlig. På en hjemtur fra Slagelse faldt han et par gange af vognen og måtte gå i seng. Han døde i løbet af 4 dage 73 år gammel. Biografien aftrykt i det ovenfor citerede værk s. 136.

3. Blovstrød kirkebog 1788-1814 (186-4).

Siden sin udnævnelse til præst i Blovstrød i 1792 havde pastor Joachim Junge, ligesom sin forgænger, givet sine konfirmander et vidnesbyrd. På venstre side af opslaget ser man præstens bedømmelse af de 16 drenge og 13 piger, der konfirmeredes i 1811. Om nr. 15 Peder står flg.: Peder f. 10/12 96. Et maadeligt Hoved, uden Dømmekraft, ikke flittig. Om pigen Karen nr. 7 f. 13/6 1796 siges: Et herligt Hoved til at fatte, læste godt i Bog og ganske skikkelig i det øvrige, som Loven byder.

Vægmontre nr. 13

Optegnelser om begivenheder nær og fjern.

Ligesom der i de middelalderlige klostre blev ført årbøger indeholdende bl. a. beretninger om store og små begivenheder i og udenfor klostret, således har flere præster benyttet kirkebogen til at fortælle om begivenheder i og udenfor sognet.

1. S. Jernløse kirkebog 1645-1733 (350-1).

På opslagets venstre side fortæller præsten om Fred. III. s død og Chr. V. s tronbestigelse.

2. Søstrup kirkebog 1645-1773 (352-1).

På den opslåede side fortæller præsten, at året 1668 var et ualmindelig frugtbart år, men at den rige høst blev ødelagt ved et frygteligt haglvejr. Haglvejret er ligeledes omtalt i den ovenstående kirkebog, og her findes desuden en meddelelse om, at man havde sporet ulve i sognet i 1670.

3. Fotokopi af sider i Horreby kirkebog 1632-92 (646-1).

På nogle af de første blade i kirkebogen er indført en række historiske oplysninger. Bl. a. fortæller præsten om Carl Gustavs erobring af Lolland d. 6. februar 1658 og hans ankomst til Nykøbing dagen efter. Der var jo ikke langt fra Horreby til Nykøbing.

4. Benløse kirkebog 1645-1757 (383-1).

På nogle blanke sider i den gamle kirkebog fra Benløse har den residerende sognekapellan for Ringsted og Benløse sogne Ad. Petersen givet en skildring af Spaniolernes ophold i Ringsted 1808 (fol. 80-82), den store brand i Ringsted i 1806, der gjorde 27 familier husvilde, og de

engelske troppers kortvarige ophold i Ringsted i 1807. De opslåede sider fortæller om denne sidste begivenhed.

Vægmontre nr. 14

Nogle opsigtsvækkende 'dåbshandlinger

1. I 1753 anmodede den jødiske borger i Nakskov Juda Abraham om tilladelse til at blive døbt i den lutherske tro. I den anledning mødte selveste biskoppen over Fyns stift Chr. Ramus op i præstegården i Nakskov for at underkaste ansøgeren en kristelig overhøring. Da denne faldt positiv ud, tillodes dåben, og 3. oktober 1753 blev Juda Abraham døbt og modtog i dåben "vor allernaadigste Konges dyrebare Navn "Frederik". Som faddere var bl. a. indskrevet grev Ditlev Chr. Reventlow til Christiansøede, grev Holck på Orebygård, baron C. W. Gedde på Sæbyholm m. fl. I dagens anledning var tilrettelagt et særligt ritual med til lejligheden udvalgte skriftsteder. Nakskov kirkebog 1707-57 (579-2).
2. 23. april 1788 foranledigede kommandørkaptajn de Stochfleth, at en ham tilhørende ung negerslave (17 år) blev døbt i Holmens kirke. I dåben fik det unge menneske "af den Mohriske Nation" navnene William Georg. Et imponerende opbud af faddere var tilvejebragt, bla. generaløjtnant Brygman, kontraadmiralerne grev Moltke og Waltersdorff, kammerherre Bertouch, konferensråd Suhm, etatsråd Aaskov m. fl. Holmens kirke. Fødte 1784-88 (21-16a).

Vægmontre nr. 15

En kriminalhistorie fra 1717.

25. maj 1717 satte Christopher Fisker ild på præstegården i Kregme, og ved den lejlighed brændte også kirkebøgerne fra Kregme sogn og anneks-sognet Vinderød. Pastor Hans Nyegaard måtte anskaffe nye bøger, og i dem begge indførte han et af ham selv forfattet digt om præstegårdsbranden. Christopher Fisker blev siden dømt til slavearbejde på Bremerholm, men da han skulle føres ned i fangetårnet på Frederiksborg slot, så han sit snit til at rive sig løs og kaste sig i slotssøen, hvor han druknede. Om hans sørgelige endeligt beretter pastor Nyegaard i den fremlagte kirkebog fra Vinderød.

Kregme sogns kirkebog 1717-1803 (230-1). Vinderød sogns kirkebog 1717-1821 (244-1).